

ЗАДЪЛЖИТЕЛНАТА АДВОКАТСКА ЗАЩИТА ПО ГРАЖДАНСКИ И ТЪРГОВСКИ ДЕЛА*

*Ивайло Костов***

Гражданският процесуален кодекс от 2007 г. не предвижда задължителна адвокатска защита по граждански и търговски дела. В мотивите към проекта на ГПК вносителят изрично подчертава, че „при затягането на процесуалната дисциплина чрез преклудирването на важни процесуални права на ранен етап в производството пред първата инстанция за страната ще бъде наложително да ползва адвокатска помощ. Това е толкова по-важно при съществуващата като резултат от дългогодишната досегашна практика нагласа, че докато делото е висящо пред съда, не е късно да бъдат предприети необходимите мерки за изясняване на делото от правна и фактическа страна. Действащият Закон за правната помощ гарантира достъпа на социално слабата страна до адвокатска защита. Предлага се не задължителна адвокатска защита, а задължително ползване на адвокатска помощ при изготвянето на съдебни книжа“. Като проявление на това разбиране на вносителя в чл. 106, ал. 3 от проекта е предвидено, че „писмените изявления на страните до окръжен, апелативен съд и до Върховния касационен съд трябва да бъдат подписани от адвокат или юрисконсулт“¹.

В приетата окончателна редакция на ГПК не е въведено задължително процесуално представителство по граждански дела за извършването на определени процесуални действия в първоинстан-

* Доклад, изнесен на научната конференция, организирана от Софийския адвокатски съвет, посветена на 130-ата годишнина от приемането на първия Закон за адвокатите в България от 22.11.1888 г., отбелязван като Ден на българската адвокатура, проведена на 22–23.11.2018 г. в гр. София.

** Адвокат от Софийската адвокатска колегия, преподавател по граждански процес в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

¹ 602-01-38, достъпен на www.parliament.bg.

ционното и във въззивното производство. В касационната инстанция е предвидено изискването писмените документи (касационната жалба, отговорът на касационната жалба и насрещната касационна жалба) да бъдат приподписани от адвокат или юрисконсулт, освен когато страната или нейният законен представител притежава юридическа правоспособност (чл. 284, ал. 2, чл. 287, ал. 1 и 2 ГПК).

Струва ми се необходимо въпросът за задължителната защита по гражданските и търговските дела да бъде разгледан в светлината на въведените в действащия ГПК преклузии на процесуални права и на липсата на различие в процедурата при разглеждането на делата от различните по степен първоинстанционни съдилища.

1. Задължителната адвокатска защита и преклузиите на процесуални права

При избора на подход за незадължителност на адвокатската защита по граждански и търговски дела законодателят е „пропуснал“ обстоятелството, че при въвеждане на ранна преклузия на процесуални права стандартът изисква онези процесуални действия, неизвършването в срок на които би довело до засягане на правото на защита, да бъдат възложени на адвокат или на юрисконсулт, освен ако страната или нейният законен представител не притежава юридическа правоспособност.² При така изградената днес процедура пред районния и окръжния съд по делата на първа инстанция неучастието на процесуален представител при подготовката на исковата молба и особено при изготвянето на отговора на исковата молба в голяма степен предопределя развитието и резултата от производството. И докато ищецът може да поправи евентуалните си грешки, свързани с нередовността или недопустимостта на предявения иск, като включително го предяви отново, ако исковата молба е била върната от съда, за ответника подобна възможност не съществува.

² Член 32, т. 3 ГПК допуска процесуалното представителство по пълномощие да бъде извършвано освен от адвокати и от юрисконсултите или други служители с юридическо образование. Разумното тълкуване на тази разпоредба изисква лицата, които се явяват пред съд по занятие, да притежават не само юридическо образование, но и юридическа правоспособност.

Ако защитата му по същество не е била изчерпателна или въобще липсва, пропускът е непоправим, освен ако не са налице особени непредвидени обстоятелства, които да позволят възстановяването на срока за извършване на пропуснатото процесуално действие. Тъкмо затова при въвеждането на двойна размяна на книжа в производството пред областния съд в Закона за гражданското съдопроизводство от 1930 г. проф. Петър Абрашев приема, че задължителността на адвокатурата трябва да се смята за допусната в българския граждански процес.³

Всъщност у нас по традиция не съществува задължителна адвокатска защита в гражданското съдопроизводство. Причините за това са основно политически и целят страните да не бъдат натоварвани с разноски за процесуално представителство. Те произтичат и от спецификите на процедурата (липса на предварителна писмена подготовка на делото с размяна на писмени книжа), както и от засилената роля на съда за изясняване на фактическата страна на спора, каквато е уредбата по отменения Граждански процесуален кодекс от 1952 година.

Мотивите на законодателя при едно или друго изменение на правилата на гражданското съдопроизводство през годините почти винаги отчитат липсата на задължителна защита при уреждането на едни или други процесуални правила. Така например в мотивите към законопроекта за изменение и допълнение на Закона за гражданското съдопроизводство от 1922 г. са очертани вижданията на законодателя за ограничаването на значението на писмената подготовка на делото и разпоредителните заседания в първоинстанционното производство. Повдигането и разрешаването на всички предварителни въпроси се прехвърля основно в първото заседание. „Строгата писмена процедура не е за нашия народ, тя предполага и задължителна защита, затова при сегашния ред не се спазва и докарва на страните големи несгоди. При нея писмената работа на съда и канцеларията е значително по-голяма. Тя налага твърде много разпоредителни засе-

³ **Абрашев, П.** Съществените изменения и допълнения в гражданското съдопроизводство [Новият закон за гражданското съдопроизводство от 27.01.1930 г.]. – Юридически архив, I, 1929–1930, № 6, с. 709.

дания, а при тях, макар и да се допускат повече доказателства, отколкото са нужни – нещо лошо от народностопанска гледна точка, – пак се правят често грешки, които, ако бяха изслушани страните, не би станали, а поради това делата пак се отлагат.⁴

Макар задължителната адвокатска защита да не е характерна за българския граждански процес, в етапите от неговото развитие, в които има предвидена писмена подготовка на делото като стадий от първоинстанционното производство, в които страните изнасят фактическия и доказателствения материал под страх от преклудирание на това тяхно право на по-късен етап от производството, законодателят се стреми да въведе изискване за подписване от адвокат на основните документи в производството с цел да се осигури поне минимална сигурност и увереност, че тези документи са подготвени от професионалист, който е способен да защити интересите на страната.

Член 133 ЗГС (1930) дава възможност на страните да водят делата си лично или чрез упълномощени от тях лица съгласно Закона за адвокатите. По този начин е въведено общото правило за незадължителност на адвокатската защита в производството по граждански дела. От това правило обаче се допускат редица изключения. Всички основни процесуални документи в производството пред областните съдилища, които разглеждат делото на първа инстанция – исковата молба (чл. 88, ал. 2 ЗГС (1930), отговорът на исковата молба (чл. 106, ал. 3 ЗГС), въззивната жалба (чл. 487, ал. 3 ЗГС (1930), писмената молба на въззиваемия (чл. 496, ал. 5 ЗГС (1930), касационната жалба (чл. 525, ал. 2 ЗГС (1930) и молбата за отмяна на влязло в сила решение (чл. 552, ал. 2 ЗГС (1930), трябва да бъдат приподписани саморъчно от адвокат след подписа на страната по делото.⁵ Изключение от правилото е предвидено за страни-

⁴ Мотиви към законопроекта за изменение и допълнение на Закона за гражданското съдопроизводство. – Юридическа мисъл, III, 1922, № 4, с. 306.

⁵ Ако исковата молба и отговорът не са били приподписани от адвокат, това не е основание за връщането или оставянето им без разглеждане, а на страната трябва да се даде двуседмичен срок да поправи пропуската си – р. на ВКС № 814/1934, II ГО, цит. по **Меворах, Н., Д. Лиджи**. Закон за гражданското съдопроизводство. Т. IV (чл. чл. 1–998). Текст, библиография, съдебна практика и доктрина. С.: Печ. „П. Р. Славейков“, 1938 (Анотирани закони), с. 97. Ако

те, които имат адвокатска или съдийска правоспособност, а също и за държавните банки, обществените учреждения и акционерните или кооперативните дружества, които имат на своя служба лица с адвокатска правоспособност, които да осъществяват процесуално представителство пред съд (чл. 88, ал. 3 ЗГС (1930)).

Законодателят не е предвидил изрично допълнителната искова молба и отговорът на допълнителната искова молба да бъдат приподписани от адвокат. П. Абрашев приема, че става дума за пропуск на законодателя да включи препращаща норма към чл. 88 ЗГС (1930) по отношение на формата на допълнителната искова молба и отговора към нея, но приподписването от адвокат трябва да се отнася и за тях. Въз основа на посочените разпоредби той прави извода, че въпреки разпоредбата на чл. 133 ЗГС (1930), задължителността на адвокатската защита по граждански дела пред областния съд е допусната поначало.

В ЗГС (1930) законодателят приема общото правило, че задължителната предварителна подготовка на делото с установяване на ранна преклузия за посочване на факти, доказателства и възражения трябва да бъде съчетана със задължително адвокатско участие поне при изготвянето на основните процесуални писмени документи. В мотивите към законопроекта по отношение на разпоредбата на чл. 88, ал. 2 ЗГС (1930) изрично се подчертава, че целта на нормата е да се запазят по-добре интересите на страните. „Щом според новите наредби относно завеждането на делата страните са длъжни в предварителните книжа, които си разменят в определени срокове, изчерпателно да предявят своите искания и възражения и да посочат доказателствата си, то явно е, че най-правилно и полезно за страните това може да бъде направено от един адвокат, който с подписа

основната касационна жалба не е редовно приподписана от адвокат, не се разглежда. Не подлежи на разглеждане и допълнителната касационна жалба, макар тя да няма този недостатък – опр. на ВКС от 10.07.1933, I ГО. Неподписаната от адвокат допълнителна касационна жалба не се оставя без движение, а без разглеждане – опр. на ВКС от 8.09.1930, IV ГО, цит. по **Сталев, Ж., М. Андреев**. Закон за гражданското съдопроизводство със синтез на юриспруденцията [Сб. анот. закони. Т. I, ч. 3]. С.: Издание на Фонда за подпомагане на студентите във висшите учебни заведения в България, 1946, с. 373.

си да вземе върху си отговорността за правилното водене на делото на своя доверител“⁶.

Сравнителноправният поглед към големите европейски законодателства по отношение на задължителното процесуално представителство очертава следните разрешения.

В съответствие с общата норма на чл. 82, ал. 3 от Codice di procedura civile (с. р. с.) в Италия процесуалното представителство пред tribunale⁷ (по-високия по степен първоинстанционен съд) и пред апелативния съд е задължително. Процесуалното представителство пред касационния съд също е задължително и се осъществява само от адвокати, които са вписани в специалния регистър на процесуалните представители към него. От общото правило за задължителност на процесуалното представителство са предвидени няколко изключения. Съгласно чл. 82, ал. 1 и 2 с. р. с. страните по делото могат да се явяват лично пред мировия съдия, ако цената на иска не надвишава 1100 евро. В останалите случаи страната трябва да бъде придружена от защитник, но с оглед на естеството на спора мировият съдия може да разреши, включително и по устно искане на страната, тя да се защитава сама по делото. В първоинстанционното производство пред tribunale по трудови спорове страната може да се представлява лично, ако цената на иска не надвишава 129,11 евро (чл. 417, ал. 1 с. р. с.).

В Германия в първоинстанционното и въззивното производство по делата, които са подсъдни на Landgericht (по-високия по степен първоинстанционен съд), и по въззивните дела, които са подсъдни на Oberlandesgericht (апелативния съд), страните по спора трябва задължително да бъдат представлявани от адвокат. В производствата пред Bundesgerichtshof (касационния съд) страните задължително се представляват от адвокат, който трябва да има права да бъде про-

⁶ Меворах, Н., Д. Лиджи. Закон за гражданското съдопроизводство. Т. I. Текст, мотиви, библиография и съдебна практика (Анотирани закони). С.: Печ. „Ст. Василев“, 1935, с. 120.

⁷ За разпределянето на подсъдността на първоинстанционните дела в различните процесуални системи и отликите в процедурата в производството пред съответния родово компетентен съд вж. повече в Костов, И. Преклузията за възражения на ответника в общия исков процес. С.: Сиби, 2017, 100–139.

цесуален представител пред този съд (чл. 78, ал. 1 от Zivilprozessordnung (ZPO)). Държавните учреждения и юридическите лица може да се представляват от служители, които имат съответната правоспособност да се явяват пред съд (чл. 78, ал. 2 ZPO).

Във френския граждански исков процес са предвидени редица хипотези, при които процесуалното представителство е задължително, като трудно може да бъде изведено общо правило предвид разнообразието от правораздавателни съдебни юрисдикции и съществени различия в процедурите, по които се разглеждат делата пред тях, и дори пред един и същ орган, които са характерни за френската процесуална система. И все пак общото правило е, че пред tribunal de grande instance (по-високия по степен първоинстанционен съд) процесуалното представителство, с изключение на данъчните дела, е задължително съгласно разпоредбата на чл. 751, ал. 1 от Code de procédure civile (CPC). Общият принцип в първоинстанционните производства, които се разглеждат преимуществено устно, е, че адвокатската защита не е задължителна.

Съгласно чл. 899, ал. 1 CPC пред апелативния съд страните също са длъжни да конституират адвокат – освен в случаите, в които законът предвижда изключение от това правило. Пред апелативния съд самото производство се развива по различен начин в зависимост от това дали е предвидено (чл. 900–930 CPC), или не (чл. 931–949 CPC) задължително процесуално представителство. Два са основните критерия, въз основа на които може да се приеме, че е налице изключение от правилото за задължителна адвокатска защита пред апелативния съд. Първият е свързан с вида на юрисдикцията, която е разгледала делото на първа инстанция. Ако делото е разглеждано на първа инстанция от tribunal paritaire des baux ruraux, conseil de prud’hommes или tribunal des affaires de sécurité sociale, пред апелативния съд не се изисква конституирането на задължителен процесуален представител. Вторият критерий е свързан с наличието на специална норма за определени производства, за които процесуалното

⁸ Вж. повече у **Guinchard, S., C. Chainais, F. Ferrand**. Procédure civile. Droit interne et droit de l’Union européenne. 31 ed. Paris: Dalloz, 2012, p. 1263.

представителство е задължително, която дерогира това задължение.⁸ Пред Касационния съд също са предвидени изрични изключения от общото изискване за задължително процесуално представителство, основно с цел намаляването на разноските на страните.⁹

Законодателствата, които са изградени върху *common law*, следват общия принцип, че страните по делото не може да бъдат задължени да се ползват от процесуален представител, освен ако са недееспособни. Zuckerman обяснява това правило с обстоятелството, че за разлика от други системи, в системата на *common law* устността в процеса е гарантирана и на практика няма производства, в които съдът да се произнесе само във основа на писмени становища и доказателства, представени от страните.¹⁰ Няма съмнение обаче, че и в Англия правото на процесуално представителство – като част от правото на справедлив процес – е гарантирано. Освен възможността, която имат страните да упълномощят процесуален представител или такъв да бъде предоставен по правилата за правната помощ, в английския граждански процес съществуват и други процесуални механизми, чрез които страната, която не ползва професионална защита, да бъде подпомогната в процеса. Английското право признава на страните правото да доведат приятел, който да ги подпомага, да води бележки и да дава съвети (т.нар. *McKenzie friend* – по името на делото, в което е признато това право). Правото на страната, която се защитава сама, да бъде подпомагана от приятел се отнася за всички видове производства, като помощта може да се окаже безценна, ако приятелят е опитен и добре информиран. Както подчертава Zuckerman, дори и приятелят да е неспособен да даде правен съвет, самото му присъствие може да бъде от голяма полза за лицето, което се защитава лично, освен с практическата помощ, която оказва, и чрез даването на спокойствие и морална подкрепа. В решението по делото *R. v. Bow County Court Ex p. Pelling* лорд Woolf приема, че приятелят може да подпомогне постигането на ра-

⁹ Guinchard, S., C. Chainais, F. Ferrand. Op. cit., p. 1285.

¹⁰ Zuckerman, A. Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice. 3rd ed. Sweet & Maxwell, 2013, p. 144.

венството между страните, както и да допринесе за намаляването на времетраенето на изслушването.¹¹

Посочените разрешения в сравнителноправен порядък показват, че в континенталните процесуални законодателства, без значение дали е предвидена предварителна писмена подготовка на делото в първоинстанционното производство с последици, свързани с погасяване на правото за попълване на делото с факти след този момент (Италия), или не (Франция), задължителното процесуално представителство е необходим елемент за упражняването на правото на защита на страните по делата пред по-високия по степен първоинстанционен съд. При това нуждата от извършване на необходимите процесуални действия от адвокат не се поставя в зависимост от задължението на съда за указания към страните, независимо от факта, че обемът на това задължение на съда далеч надхвърля предвиденото в българския процесуален закон (Германия). При модел на гражданския процес, подобен на днес действащия у нас, въвеждането на задължително процесуално представителство по граждански и търговски дела, които се разглеждат по реда на общия исков процес, съвсем не може да се оценява единствено като допълнителна финансова тежест за страните, а представлява необходимо условие за упражняването на правото им на защита.

Трябва да се има предвид, че въвеждането на задължителната адвокатска защита не може да бъде разглеждано извън въпроса за отговорността на адвоката за пропуски при водене на делото, които водят до неблагоприятни последици за страните по спора. След решението на френския Касационен съд, постановено на 16.09.2010 г. от II гражданско отделение, според което допуснатата грешка от адвоката при избора на правно основание на иска ангажира професионалната му отговорност, изглежда, че тенденцията е въвеждането на процесуалните преклузии и невъзможността да се поправят процесуални грешки след определен етап на производството да се балансират с допуснатата като принцип задължителна адвокатска защита. От своя страна своевременното извършване на процесуал-

¹¹ *R. v. Bow County Court Ex p. Pelling* [1999], CA, цит. по **Zuckerman, A.** Op. cit., p. 146.

ните действия от адвоката се осигурява чрез отговорността му за вреди към неговия доверител.

II. Задължителната адвокатска защита и липсата на различие в процесуалните правила в зависимост от родово компетентния първоинстанционен съд

Струва ми се, че въпросът за въвеждане на задължителна адвокатска защита по граждански и търговски дела трябва да бъде разглеждан и във връзка с уредбата на родовата подсъдност от гледна точка на предварителната подготовка на делото. В действащия ГПК по същество се запазва законодателният подход в отменения процесуален кодекс от 1952 година. Районният съд е основен първоинстанционен съд, а компетентността на окръжния съд е ограничена по граждански и търговски дела на първа инстанция единствено до посочените в чл. 104 ГПК случаи. Независимо от това кой е компетентният първоинстанционен съд, производството по делата, които се разглеждат по правилата на общия исков процес, се развива по еднакъв начин.

Законодателното разрешение производството по делата да бъде унифицирано, независимо от това дали районният съд или окръжният съд разглеждат делата на първа инстанция, трудно може да намери сравнителноправен аналог. То не е характерно и за българския граждански процес в периодите, в които правната уредба предвижда предварителна писмена подготовка на делото и ограничения за ответника да направи възражение по същество в първоинстанционния процес (1907–1922, 1930–1948), тъй като тогава гражданските дела се разглеждат по съвършено различни процедури според това кой е компетентният съдия съобразно с изискванията на ЗГС. По мое убеждение липсата на различие в процедурата, по която се разглеждат делата от първостепенните съдилища в общия исков процес, на практика обезсмисля значението, което традиционно се отдава в гражданскопроцесуалната теория на разпределянето на първоинстанционните дела между районните и окръжните съдилища, които се разглеждат по общия ред, и на родовата подсъдност като абсолютна процесуална предпоставка. Вярно е, че по смисъла на чл. 270, ал. 4 ГПК нарушаването на изискванията на родовата подсъдност от

районния съд води до обезсилване на постановеното от него решение. Моментът, до който страните или съдът могат да повдигат въпроса за родовата неподсъдност на делото, също е изтеглен до приключването на разглеждането на делото от инстанциите по същество (чл. 119, ал. 1 ГПК) и в този смисъл самата законова конструкция предопределя значението на спазването на правилата на родовата подсъдност като абсолютна процесуална предпоставка.

Въпреки това ми се струва, че въвеждането на предварителна писмена подготовка на делото с тежки санкционни последици за ответника при неупражняването в срок на правото на отговор на исквата молба има смисъл само при първоинстанционните дела, които се разглеждат от окръжния съд, което предполага различие в процедурата на първоинстанционното производство, по която разглеждат делата районният или окръжният съд. Когато разпределянето на делата между първостепенните съдилища се прави въз основа на цената на иска (по делата с предмет оценяеми икове, които се разглеждат по общия исков ред, това е основният разграничителен критерий), без да бъде предвидена разлика в процедурата, това разделяне очевидно е изкуствено и по никакъв начин не може да разграничи административния и финансовия ресурс, който би бил необходим за разглеждането на малките спорове, от делата, които се нуждаят не само от сериозно проучване от страна на съда, но и от значителна професионална процесуална подкрепа и защита.¹²

От друга страна, аргументирането на едно или друго законодателно виждане във връзка с разпределянето на делата между районния и окръжния съд с по-големия житейски и професионален опит на съдиите в окръжния съд ми се струва крайно неоправдано. Този традиционно използван у нас критерий се основава на недопустимото

¹² Критика на законодателното решение търговските дела да се разглеждат от различни съдилища и по различен съдопроизводствен ред в зависимост от цената на иска вж. в **Иванова, Р., Б. Пунев, С. Чернев**. Коментар на новия Граждански процесуален кодекс. С.: Труд и право, 2008, 174–175. Общи критични бележки по отношение на уредбата на родовата подсъдност по гражданските и търговските дела, когато е използван критерият „цена на иска“ при разпределянето им между районния и окръжния съд, вж. и в **Корнезов, Л.** Гражданско съдопроизводство. Т. I. Исков процес. С.: Софи-Р, 2009, 218–220.

предположение, че е възможно в системата на правораздаването да работят съдии, които не са достатъчно добре подготвени за изпълнение на функциите, които упражняват. Хипотетично би било възможно да има подобно изключение, но това няма нищо общо с житейския опит на съдията и преодоляването на подобен проблем не може да става чрез уредбата на родовата подсъдност.

Законодателната концепция за приложното поле на чл. 133 ГПК по всички дела в общия исков процес, без да се държи сметка за това кой е съдът, който разглежда делото на първа инстанция, и какъв е размерът на цената на иска по конкретния спор, трябва да бъде преосмислена.¹³ Струва ми се по-удачно разрешението, което се съдържа в проекта за ГПК, по оценяемите искове, които се разглеждат от районния съд, производството да бъде опростено, като се премахне размяната на книжа между страните при предварителната подготовка на делото, а съдопроизводствените действия на страните след подаването на исковата молба да се съсредоточат в първото заседание по делото (чл. 141 от проекта). Така по делата с нисък материален интерес изясняването на фактите по делото, в това число упражняването на защитните и нападателните средства на страните, ще може да бъде пълноценно направено с участието на съдията по делото. Това разрешение предполага приемането на уредба, която да предвижда задължителна адвокатска защита в първоинстанционното производство по гражданските и търговските дела, които се разглеждат от окръжния съд.

Същият извод се налага и по отношение на особените искиви производства, които са уредени в ГПК. По нито едно от тях не е предвидено изключение от общия принцип за незадължителност на процесуалното представителство, без да се отчита, че в повечето от тях (например производството за съдебна делба, производството по търговски спорове, производството по колективни искове) процесуалните правила са по-сложни от общата процедура. Не бива да се

¹³ Предложение за уреждането на различни съдопроизводствени правила в зависимост от това дали районният, или окръжният съд е компетентен да разглежда спора на първа инстанция при действието на ГПК (1952), вж. в **Чернев, С.** Инстанционността в гражданското съдопроизводство на Република България. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, Софи-Р, 2006, 118–119.

забравя и обстоятелството, че през последните години в различни закони (например отменения Закон за отнемане в полза на държавата на незаконно имущество от 2012 г. и сега действащия Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество) се предвиждат специфики в процесуалните правила на общия граждански исков процес, които противоречат на основни принципни положения на гражданския процес и практически изключват възможността за самостоятелна защита на ответниците по тези дела.

III. Заключение

Нямам никакви съмнения, че българският граждански процес днес е „своеобразен“. Използвам тази дума, за да обобщя моите изводи от съществуващата процесуална уредба. Тя не се подчинява на вътрешна логика, нито може да се търси и да се намери някаква смислена рецепция от някоя от големите европейски гражданскопроцесуални системи. Струва си да се припомнят думите на Иван Коларов от 1928 г.: „Защото, почне ли да се случва често, щото съдилищата да решават не в съгласие с материалната истина, населението, което гледа, че правият губи и кривият печели, ще изгуби всяка вяра в съда – а това ще бъде зло, последиците на което не могат да се измерят“¹⁴. Ако заменим думите „материална истина“ със „справедливост“, защото справедливостта в крайна сметка е целта на всяко производство, включително на гражданския процес, неизбежно бихме стигнали до извода, че постигането на тази цел е възможно единствено при наличието на процесуални правила, които да гарантират правата на страните в производството. Без да е самоцел, задължителното процесуално представителство е неразделна част от тези гаранции.

¹⁴ **Коларов, И.** По въпроса за писмеността и пр. във връзка с новия проект на Гражданското съдопроизводство. – Юридическа мисъл, IX, 1928, № 3, с. 248.